

Vzdělávání žáků s PAS ve středních školách

PaedDr. Věra Čadilová, speciální pedagog
ředitelka SPC NAUTIS

NAUTIS

Národní ústav
pro autismus, z.ú.

Donna Williams o středoškolských studiích:

„V té poslední škole, stejně jako v ostatních, to se mnou dopadlo stejně. Neuspěla jsem. Stále jsem se nedovedla zapojit, anebo to dělala nevhodně. Stále jsem odcházela z hodin, házela věcmi nebo se chovala násilně. Stále jsem nedovedla odevzdat žádnou práci, až na jednu výjimku.

Jednu učitelku jsem měla ráda, což bylo u mě zcela neobvyklé, protože normálně jsem je buď ráda neměla, anebo mi byly lhostejné. Mít někoho rád však pro mě představovalo značné potíže, protože jsem byla mnohem nervóznější a mnohem více nepřipravená jednat s někým, koho jsem ráda neměla. Nevím, proč jsem tuhle učitelku měla ráda, možná, že byla trochu osobitá.“

(úryvek knihy Donny Williams Nikdo nikde)

Žáci s PAS ve středních školách

- žáků s PAS ve středních školách přibývá
- s tímto trendem je třeba počítat do dalších let
- v školním roce 2015/2016 ve středních školách se vzdělávalo 837 žáků s PAS (0,2% z celkové počtu žáků SŠ)
- Ve školním roce 2016/2017 1017 žáků s PAS (0,25% z celkového počtu žáků SŠ)

/zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání, statistické ročenky školství – výkonové ukazatele, školní rok 2015-16, školní rok 2016-17. Elektronická verze/

- současná statistická data hovoří o 1,5% dětí s autismem v populaci
/zdroj: www.cdc.gov/ncbddd/autism/documents/comm-report-autism-full-report.pdf/
- Poruchy autistického spektra se jen vzácně vyskytují bez dalších přidružených poruch a onemocnění, a není neobvyklé, že jsou k PAS přidruženy dvě a více poruch či onemocnění. Výzkumy, zabývající komorbiditou s PAS, se svými výsledky liší s ohledem na to, zda jde o komorbiditu psychiatrických, neurologických či jiných poruch a onemocnění. Uváděná čísla se pohybují v rozmezí 20 – 90% v závislosti na konkrétní poruše a onemocnění
/http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1697260016300217;
- <https://www.bu.edu/autism/files/2010/03/2006-Leyfer-et-al-comorbid-disorders1.pdf>

Jak se cítí

- považováni za zvláštní
- obtížně přizpůsobiví a odmítání v kolektivu
- mohou být i terčem posměchu a někdy i šikany
- každodenním situacím často nerozumí - jsou pro ně obtížně řešitelné, vyvolávají stres, úzkost
- nepředvídatelné reakce → afektivní až agresivní chování
- s nepochopení spolužáků, ale mnohdy i pedagogů.

Výběr

- Studijní předpoklady
- Zájmy
- Individuální profese
- Problémy na základní škole

Kontexty středního vzdělávání

- Sociální aspekt – často jediný kontakt s vrstevníky, lidmi vně rodiny, mimo on-line prostor
- Terapeutický aspekt – pravidelný režim docházky, sociální kontakt, zvyšování případně rozšiřování kvalifikace,
- Zaměstnanecký aspekt - nahrazuje neexistující podporu na trhu práce
- Rodinný aspekt - Spolupráce s rodiči – častá zainteresovanost rodiny oproti intaktní populaci

Legislativa

- **Změna ve Školském zákoně** (především **§ 16** o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami
 - nová definice žáka se speciálními vzdělávacími potřebami: **osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění či užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními, potřebuje poskytnutí podpůrných opatření**
 - **definuje podpůrná opatření /PO/** pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami - **nároková** a žáci mají právo na jejich **bezplatné poskytnutí**
 - PO spočívají:
 - **v poradenské podpoře školou a školským poradenským zařízením,**
 - **v úpravě organizace, obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání,**
 - **v úpravě podmínek přijímání a ukončování vzdělávání,**
 - **ve využití kompenzačních pomůcek,**
 - **v úpravě očekávaných výstupů ve vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu**
 - **ve využití asistenta pedagoga, ve využití dalšího pedagogického pracovníka**
 - v - **v poskytování vzdělávání nebo školských služeb v prostorách stavebně nebo technicky upravených.**

Podle této novely jsou podpůrná opatření členěna do pěti stupňů

Legislativa

- K zavedení PO je **nezbytný písemný informovaný souhlas zletilého žáka nebo zákonného zástupce** /vytvořeny jednotné formuláře/
- upraveny formy vzdělávání žáků, kteří **využívají jiný komunikační systém** (žáci neslyšící, hluchoslepí, žáci s narušenou komunikační schopností /i PAS/, kteří využívají **alternativní nebo augmentativní komunikaci**).
- Pro všechny žáky se zdravotním postižením **lze zřizovat školy, třídy, oddělení či studijní skupiny** /dle §16, odst.9/
- prováděcí **vyhláška č.27/2016 Sb.** k novele §16 Školského zákona, jejíž znění je stěžejní pro její realizaci.
- nabyla účinnosti **dnem 1.9. 2016** (novela Vyhlášky č. 73/2005 Sb. ve znění pozdějších předpisů).
- v přechodných ustanoveních je řečeno, že **zahájení poskytování podpůrných opatření podle Vyhlášky č.27/1016 Sb. musí být zahájeno nejpozději do dvou let od nabytí její účinnosti, to je do 1.9. 2018** /např. jsou platná vystavená doporučení před 1.9. 2016, pokud jsou dostatečná, žáci bývalých ZŠ praktických jsou na II. st. Vzdělávání dle přílohy LMP RVP ZV, ostatní žáci jsou vzděláváni dle nového RVP ZV s minimálními výstupy

Podpůrná opatření /PO/

5 stupňů PO

• 1. stupeň

- minimální úprava metod, organizace a hodnocení vzdělávání
- žák potřebuje úpravy ve vzdělávání nebo školských službách

a zapojení do kolektivu

- nemají normovanou finanční náročnost
- poskytuje škola, resp. školní poradenské pracoviště
- chodí-li žák do školského zařízení (ŠD, zájmové vzdělávání) –

škola informuje o charakteru podpory, pokud je to třeba

- zpracován plán pedagogické podpory – formulář je přílohou

Vyhlášky

Pokud k naplnění vzdělávacích potřeb žáka nestačí poskytování PO 1. stupně, škola doporučí žákovi využití pomoci ve školském poradenském zařízení

Podpůrná opatření /PO/

PO 2. – 5. stupně

- poskytují se na základě doporučení školského poradenského zařízení
- Informovaný souhlas zletilého žáka nebo zákonného zástupce
- PO se poskytují samostatně nebo v kombinaci různých druhů a stupňů v souladu se speciálními vzdělávacími potřebami žáka
- Konkrétní druh PO lze poskytovat pouze v jednom stupni
- Členění PO do stupňů, pravidla jejich použití a finanční náročnost PO 2. – 5. stupně stanoveny v příloze č.1 vyhlášky

Členění podpůrných opatření 2.-5. stupně

- Metody výuky
- Úprava obsahu a výstupů vzdělávání
- Organizace výuky ve škole, ve školském zařízení
- Individuální vzdělávací plán
- Hodnocení
- Intervence (pedagogická intervence, předmět speciálněpedagogické péče, metodická podpora školského poradenského zařízení)
- Úpravy podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání
- Prodloužení délky vzdělávání
- pomůcky

Doporučení o zařazení ke studiu

- školského poradenského zařízení – doporučení - týká se zařazení studenta a doporučení k přijímacímu řízení - pokud to situace vyžaduje

Formy zařazení:

- je zařazen jako běžný student střední školy bez podpůrných speciálněpedagogických opatření,
- je zařazen jako běžný student střední školy s drobnými podpůrnými speciálněpedagogickými opatřeními (např. žák používá pracovní schémata, při praktické výuce má upraveno pracovní místo, je osvobozen od povinnosti docházet do hodin tělesné výchovy apod.),
- je zařazen jako individuálně integrovaný student bez přítomnosti asistenta pedagoga ve třídě; míra využitých speciálněpedagogických opatření odpovídá individuálním potřebám studenta (např. upravený učební plán prostřednictvím IVP, upravené pracovní listy a texty, vytvořený motivační systém apod.),
- je zařazen jako individuálně integrovaný student s přítomností asistenta pedagoga ve třídě; míra využitých speciálněpedagogických opatření je vysoká,
- je zařazen do specializované třídy pro studenty s PAS (takové třídy aktuálně vznikají při praktických školách, na jiných typech středních škol je jejich vznik limitován počtem žáků),
- je zařazen jako student, který je vzděláván pouze na podkladě IVP (Zákon č.561/2004 S., § 18). Student ze závažných důvodů nemůže plnit učební plán v plném rozsahu. Toto rozhodnutí je plně v kompetenci ředitele školy na doporučení školského poradenského zařízení. Část vzdělávání probíhá formou konzultací, student se připravuje individuálně apod.

Doporučení k přijímacímu řízení

Uzpůsobení podmínek pro konání jednotné přijímací zkoušky 2017

- pokud je žák v základní škole integrován a ve třídě je přítomen asistent pedagoga, doporučujeme přítomnost asistenta pedagoga při přijímacím řízení (asistent v žádném případě nepracuje se žákem na jednotlivých úkolech, pouze svou přítomností, popřípadě organizační pomocí ovlivňuje především průceschopnost a soustředěnost, případně využívá různých motivačních pobídek k úspěšnému plnění úkolů),
- uchazeč může během přijímacího řízení vykonat krátkou relaxační přestávku po dohodě s dohlížejícím pedagogem buď přímo ve třídě nebo na chodbě (relaxační přestávka musí být časově předem omezená),
- časový limit pro splnění zadaných úkolů prodloužit, pokud je to třeba. Časový limit v řadě případů může uchazeče natolik stresovat, že nebude schopen podat odpovídající výkon (časový limit je jasně dán počtem úkolů, takže je zachována struktura zadání). Zpravidla navrhuje prodloužení doby v časovém rozmezí 15 – 30 minut.
- pokud se jedná o žáka s PAS, který má výrazné dysgrafické potíže nebo potíže se sluchovou analýzou, případně hypersenzitivitu na různé zvuky, doporučujeme použít stejná opatření jako u žáků s vývojovými poruchami učení (např. doplňovací cvičení na gramatické jevy místo psaní diktátu apod.),
- pokud se jedná o žáka s PAS s výraznými problémy s orientací v prostoru, doporučujeme speciálně upravit předtištěné texty, k výkonu vlastní práce dát linkovaný papír (např. vizuálně jasně barevně označit jednotlivé úkoly, popřípadě vytisknout každý úkol na zvláštní papír, zvětšit písmo, apod.),
- pokud se jedná o žáka s PAS, který má obtíže při aplikaci naučených početních operací a potíže s chápáním zadání slovních úloh, doporučujeme příklady rozfázovat, slovní úlohy zjednodušit a každou úlohu vytisknout na zvláštním papíře,
- posadit žáka s PAS dle individuálních potřeb buď do přední lavice tak, aby mohl v případě potřeby komunikovat s dohlížejícím pedagogem nebo naopak do zadní lavice, případně tuto lavici ještě odsunout, aby nedocházelo ke kontaktu s ostatními uchazeči. Extrémní může být případ, kdy žák v novém prostředí bude prožívat takový stres, že musí vykonat přijímací řízení s dohlížejícím pedagogem individuálně,
- pokud je součástí přijímacího řízení ústní pohovor, doporučujeme připravit osnovu tohoto pohovoru (dá určitou předvídatelnost v čase, jak dlouho bude pohovor trvat a současně dá větší předpoklad k pochopení zadaných otázek a jejich udržení v paměti). V případě, že se dá předpokládat, že žák s PAS nebude v cizím prostředí s pro něj cizími lidmi komunikovat, je vhodné provést ústní pohovor v neformální situaci při návštěvě školy např., v rámci Dne otevřených dveří, popřípadě od něj ustoupit a vykonat ho písemnou formou.

Začlenění studenta s PAS na středních školách

- očekávání určité úrovně sociálních a komunikačních dovedností – úměrně mentální úrovni
- uvědomování si problému
- v průběhu studia – dozrávání, může se měnit x prohlubování krize, nedokončení školy → hledání východiska

Role asistenta pedagoga

Otázka: chce student SŠ asistenta pedagoga?

- pomoc při zvládnutí orientace v prostoru,
- pomoc při budování přiměřeného vztahu k vrstevníkům i dospělým včetně přiměřené sociální komunikace,
- pomoc při navázání kontaktu a praktického využití komunikace,
- pomoc při zvládnutí organizační stránky učení (zápisy domácích úkolů, pomůcek, zápisy o organizování školních akcí, pomoc při úklidu pomůcek a dalších osobních věcí, upozornění na změny v organizaci školy, plánování zkoušení, písemných prací apod.)
- pomoc při organizaci volného času,
- pomoc při aplikaci naučených vědomostí do praxe.

Organizace středního vzdělávání

Praktická škola

- jednoletá nebo dvouletá - denní studium
- výjimečné případy - ředitel školy může délku vzdělávání prodloužit nejvýše o dva školní roky.

Cíle vzdělávání:

- doplnění a rozšíření teoretického i praktického vzdělávání dosaženého v průběhu povinné školní docházky
- vytvoření podmínek pro praktický nácvik a využití získaných dovedností a vědomostí

Praktická škola

Podmínky pro přijetí

Ukončená/é

- povinná školní docházka v základní škole – pak Praktická škola ne dle paragrafu 16, odst. 9
- povinná školní docházka ve školách zřízených dle §16, odst. 9
- povinná školní docházka bez získání základního vzdělání ani základů vzdělání,

Způsob ukončování vzdělávání

- závěrečná zkouška - ústní teoretické zkouška z odborných předmětů a z praktické zkoušky z odborných předmětů

Absolventi se základním vzděláváním v školách dle §16 odst. 9:

- pokračovat ve studiu na jiných typech středních škol
- mohou se uplatnit při různých pomocných pracích v oblasti služeb a výroby, případně v chráněných pracovištích.

Střední odborné školy a střední odborná učiliště

RVP – vymezují závazné požadavky pro jednotlivé obory studia

Kompetence absolventa

- kompetence k učení,
- kompetence k řešení problému,
- komunikativní kompetence,
- personální a sociální kompetence,
- občanské kompetence a kulturní povědomí,
- kompetence k pracovnímu uplatnění,
- matematické kompetence,
- kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi.

Na tyto klíčové kompetence navazují odborné kompetence, které vycházejí ze zaměření konkrétního oboru.

Střední odborné školy a střední odborná učiliště

Každé RVP pro střední odborné školy a střední odborná učiliště - [kapitola 11](#) →
vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Rozpracování do ŠVP - je třeba vzít v úvahu:

- charakter oboru vzdělávání a požadavků na míru speciálněpedagogických podpůrných opatření,
- přínos vzdělávání v daném oboru pro sociální uplatnění absolventa i jeho osobní uspokojení,
- možnosti pracovního uplatnění absolventa v regionu a možnosti spolupráce se sociálními partnery,
- potřebu a způsob úprav školního vzdělávacího programu (délky studia, učebních plánů, vzdělávacího obsahu, změnu vyučovacích metod, organizace výuky apod.),
- materiální a organizační podmínky vzdělávání, zajištění speciálních učebnic, kompenzačních pomůcek, možnost snížení počtu žáků ve třídách apod.,
- odborné a personální zabezpečení výuky; připravenost učitelů, znalost specifik jednotlivých druhů postižení, vytvoření vhodných podmínek pro přijímání žáků a ukončování vzdělávání, znalost odpovídajících metod a forem vzdělávání, potřeba zvýšení pedagogických pracovníků,
- způsob přípravy pedagogů, případně zdravých žáků a jejich rodičů na soužití se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami,
- způsob spolupráce se školskými poradenskými pracovišti, se základními školami, ve kterých žák plnil povinnou školní docházku, s rodiči těchto žáků, popř. s dalšími sociálními partnery,
- podmínky dané platnou legislativou (školská a sociální) pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich sociální ochrana

Učební obory s výučním listem

Tříleté studijní obory - denní forma studia (dálková, večerní či kombinovaná forma)

Cíl vzdělávání:

- prohlubování dosaženého základního vzdělání, jeho další rozvoj a získání praktických dovedností v příslušném oboru.
- odborné kompetence těchto učebních oborů zajistí větší samostatnost, odbornost a větší možnosti praktického uplatnění.

Podmínky pro přijetí:

- ukončená povinná školní docházka v základní škole a získání základního vzdělání

Způsob ukončování vzdělávání:

- ukončení studia závěrečnou zkouškou; dokladem o dosažení stupně vzdělání je vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list
- skládá z ústní teoretické zkoušky, z odborných předmětů a z praktické zkoušky z odborných předmětů.

Studijní obory s maturitou

Čtyřleté studijní obory - denní forma studia **Podmínky pro přijetí:**

- ukončená povinná školní docházka v základní škole a získání základního vzdělání
- Od letošního roku – jednotná přijímací zkouška

Způsob ukončování vzdělávání

- státní maturitní zkouškou; dokladem o získání středního vzdělání s maturitní zkouškou je vysvědčení o maturitní zkoušce
- U žáků s PAS možnost uzpůsobení na základě doporučení ŠPZ (3 stupně)
- Podmínky uzpůsobení dle míry symptomatiky PAS a dosavadní podpory při vzdělávání
- Část společná – podmínky určuje CERMAT
- Část profilová – škola určuje sama
- Praktická zkouška

Gymnázia

Vzdělávání na čtyřletých gymnáziích, na vyšším stupni víceletých gymnáziích

• denní, večerní, dálková, distanční a kombinovaná forma vzdělávání
RVP - na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií by si měl student osvojit:

- kompetence k učení,
- kompetence k řešení problému,
- kompetenci komunikativní,
- personální a sociální kompetence,
- kompetenci občanskou,
- kompetence k podnikavosti, jejíž úroveň je stanovena RVP.

Gymnázia - RVP

Kapitola 9 - vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

- rozvádí jednotlivá postižení, mezi nimiž je uvedena skupina žáků s autismem

Je třeba vycházet z konkrétního zjištění a popisu speciálních vzdělávacích potřeb a možností žáků:

- využívat podle možností všech podpůrných opatření při vzdělávání žáků (Vyhláška 73/2005 Sb.,
- zabezpečit odbornou výuku předmětů speciálněpedagogické péče,
- uplatňovat při organizaci činností princip diferenciacce a individualizace při stanovování obsahu, forem i metod výuky,
- umožnit ze závažných zdravotních důvodů uvolnění zcela nebo zčásti z vyučování některého předmětu nebo z provádění určitých činností (Zákon č. 561/2004 Sb, § 67),
- zohlednit druh, stupeň a míru postižení nebo znevýhodnění při hodnocení výsledků vzdělávání,
- odstraňovat bariéry a provádět potřebné změny, případně upravit školní prostředí
- spolupracovat s rodiči nebo zákonnými zástupce žáka, školskými poradenským zařízeními a odbornými pracovníky školského poradenského pracoviště, v případě potřeby spolupracovat s odborníky z jiných resortů,
- podporovat nadání a talent žáků, vytváření vhodných studijních podmínek,
- podporovat další vzdělávání pedagogických pracovníků zaměřené na zkvalitnění jejich práce se žáky se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním.

RVP pro gymnázia svým obsahem vytvářejí podmínky pro vzdělávání žáků s autismem a záleží již na jednotlivých školách, jak zohlední ve svých ŠVP žáky s PAS.

Gymnázia

Podmínky pro přijetí

- Možnost 8-letého studia – splnění podmínek přijímacího řízení
- Ukončení povinné školní docházky a získání základního vzdělání – vyšší stupeň gym.
- Studenti jsou přijímáni ke studiu na základě přihlášky ke vzdělávání
- Od letošního roku – jednotná přijímací zkouška
- ŠPZ – podklady pro konání přijímacího řízení – doporučení PO
- Okolnosti přijímacího řízení nutné komunikovat mezi školou a ŠPZ
- Zařazení žáka do kategorie žáka se SVP dle CERMAT

Gymnázia

Podmínky ukončení studia

- Ukončení studia maturitní zkouškou
- U žáků s PAS možnost uzpůsobení na základě doporučení ŠPZ (3 stupně)
- Podmínky uzpůsobení dle míry symptomatiky PAS a dosavadní podpory při vzdělávání
- Část společná – podmínky určuje CERMAT
- Část profilová – škola určuje sama

Závěr

Svezla jsem jedno děvče z univerzity autem domů. Když jsme projížděli kolem speciální školy, kam mne jako malou holčičku poslali, ukázala jsem ji na ni s tím, že jsem tam chodila. „To ne,“ namítala. „To je zvláštní škola.“

„Jak to myslíš?“ zeptala jsem se jí.

„To je škola pro děti vyžadující zvláštní péči,“ vysvětlovala mi. „Moje mamka tam pracuje jako logoped“.

„Asi se ta škola změnila,“ řekla jsem naivně.

„Ne, byla to odjakživa zvláštní škola,“ tvrdila. (úryvek knihy Donny Williams Nikdo nikde)

Donně Williams se nakonec podařilo vystudovat vysokou školu, i když v dětství byla zařazena do speciální školy